

MILITÆRE STAMBØGER 1747 - 1900

Rigsarkivet informerer nr. 13
Publikumsafdelingen 1996

[Hvad er en militær stambog?](http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Hvaderenm#Hvaderenm)

<http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Hvaderenm#Hvaderenm>

[Hvilke personer finder man i stambogen?](http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Hvilkeperso#Hvilkeperso)

<http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Hvilkeperso#Hvilkeperso>

[Hvilke oplysninger giver stambøgerne?](http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Hvilkeoplys#Hvilkeoplys)

<http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Hvilkeoplys#Hvilkeoplys>

[Hvordan finder man den rigtige stambog?](http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Hvordanfind#Hvordanfind)

<http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Hvordanfind#Hvordanfind>

[Hvordan finder man det rigtige navn på den militære enhed?](http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Hvordanfin#Hvordanfin)

<http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Hvordanfin#Hvordanfin>

[Stambøgerne findes også på film](http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Stambogerne#Stambogerne)

<http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Stambogerne#Stambogerne>

[Litteratur](http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Litteratur#Litteratur)

<http://www.sa.dk/ra/salgservice/foldere/stambog.htm#Litteratur#Litteratur>

Hvad er en militær stambog? ▲

Den militære personregistrering i Danmark foregik fra 1747 og frem til omkring 1900 ved hjælp af de såkaldte stambøger. Der eksisterer fra perioden før en række usystematiserede personellister, ligesom der er bevaret personelfortegnelser med faste rubrikker fra 1730'erne, men først fra 1747 indførtes ensartede bøger ved regimenterne, hvori stammandskabet, omfattende såvel officerer som underofficerer og menige, registreredes. Fra omkring 1900 gik man over til stamblade og stamkort, der senere er blevet sorteret personbestemt og ikke enhedsbestemt som oplysningerne i stambøgerne.

I dag udgør de militære stambøger, der er placeret i Forsvarets Arkiver, en omfattende personalhistorisk kilde, der med fordel kan benyttes, når man er i besiddelse af de nødvendige indgangsplysninger samt er klar over deres begrænsninger.

Inddelingen i stambøgerne følger de militære enheders inddeling. Igennem 1700-tallet var infanteriregimenterne normalt inddelt i 12 kompagnier. I løbet af 1800-tallet gik man over til at inddele regimenterne i 4 kompagnier med undtagelse af perioden under krigen 1864, hvor der var 8 kompagnier i hvert regiment. 4-inddelingen har holdt sig til vore dage. Rytterregimenterne var inddelt i 4-6 eskadroner både i 1700- og i 1800-tallet. Artilleriregimenterne var inddelt i et mindre antal afdelinger.

Hvilke personer finder man i stambogen? ▲

I følge reglementet var der en fast inddeling af stambogen. Kompagnichefer opføres på s. 1-2, premierløjtnanter på s. 3-4, sekondløjtnanter på s. 5-6 og fenrikker på s. 7-8. På s. 12-16 opføres underofficerer. Derefter følger tambourer, d.v.s. spillemænd og gemeene, d.v.s. menige. Specielle stillinger som f.eks. auditører og feltskærere vil oftest være anført i 1. kompagnis stambog, selv om deres funktion omfattede hele regimentet.

Frem til 1774 var de danske regimenter hvervede. Det var muligt for danskere at melde sig til regimenterne, men hovedparten af mandskabet var udlændinge, der ernærede sig som soldater. Mange af disse forblev i landet, og stambøgerne er derfor en væsentlig kilde til indvandringen i Danmark i 1700-tallet. Fra bondebefolkningen blev der efter 1701 udtaget folk til en landmilit, der militært skulle supplere de hvervede regimenter. Fra 1774 begyndte i princippet afviklingen af den hvervede hær, og regimenterne blev suppleret med folk fra landmiliten. I 1788 indførtes den personlige værnepligt, der påhvilede bondebefolkningen. Disse værnepligtige opførtes i stambøgerne og fortrængte efterhånden de hvervede. Efter 1808 blev der ikke længere hvervet soldater efter det hidtidige princip, og ordningen ophørte helt i 1814.

Hvilke oplysninger giver stambøgerne? ▲

Der opstilledes i stambøgerne faste rubrikker for oplysningerne om de enkelte kategorier. Her gengives rubrikkerne, således som de fastsattes i 1747, i 1803 og i 1860 sammen med en version af 1747-reglementet. Som det ses, var stambøgerne 1747-1803 indrettet på den udenlandske hvervning. Efter 1774 blev rubrikken "Vaterland" ved danske indrullerede benyttet til at angive den landsdel, de kom fra, f.eks. "Sjælland". Indtil 1774 var kommandosproget tysk. Ændringen i 1803 skete som følge af hvervningens reduktion, ligesom ændringen i 1860 er en følge af den almindelige værnepligts indførelse i 1849. Til rubrikkerne skal bemærkes, at fødestedet i 1700-tallet er meget upræcist anført. Bedre bliver det i 1800-tallet. Fødeåret vil kunne regnes indirekte ud ved at sammenholde angivelsen af alderen med tidspunktet for tilgangen til kompagniet. "Capitulationen" er den kontrakt, hvorved soldaten forpligter sig til at tjene en vis tid enten ud over den lovbestemte, hvis der er tale om nationalt udskrævne, eller den aftalte tid, hvis der er tale om en hvervet. Når soldaten "recapitulerer", fornyer han denne kontrakt eller aftale.

De faste rubrikker i stambøgerne fra 1747, 1803 og 1860:			
(Dansk version)	1747	1803	1860
1. Nummer	1. No.	1. No	Rekrutnr
2. Navn	2. Nahmen	2. Charge og Navn	Compagni Nr.
3. Fædreland	3. Vaterland	3. Fødested	Fulde navn
4. Religion	4. Religion	4. Størrelse	Fødested
5. Erhverv	5. Profession	5. statur	Fødselsaar
6. Om han er gift Og har børn	6. Ob er verheyratet, und Kinder habe	6. Haar	Højde i tommer
7. Om hans forældre endnu lever, Hvor, og hvad de er	7. Ob er noch Eltern im Leben habe, Auch wo, und was sie sind	7. Øine	Sogn eller Gods
8. Om hvor og hvorlænge han Tidligere har stået i vor tjeneste	8. Ob, wo und wie lange er vorhin in Undsere Diensten gestanden	8. Skuldre	Amt, Landskab, Godsdistrikt eller Stad
9. Hvilke andre herrer han ellers Har tjent, og hvorlænge	9. Ob, und welchen andern Herren er Sonsten, und wie lange gedienet	9. Been	Hovednr.
10. Hvor eller af hvem han er Blevet hvervet, eller hvordan Han er kommet til kompagniet	10. Wo, und von wem er angeworben worden, Oder wie er zur Compagnie gekommen	10. Religion	Lægd
11. I hvilken alder	11. In welchen Alter	11. Profession	Lægds Nr.
12. Hvor og hvornår han er blevet Indrulleret	12. Wo, und wonn er enrolliret worden	12. Om han er givt og har Børn	om gift
13. Hvornår han er blevet noteret Hos General-kommissariatet	13. Wann er im General-Commissariats Presentiret worden	13. Om og hvor hans Forældre leve, Og hvor de ere	Naar mødt ved Bataillon
14. Hvornår har har aflagt faneed	14. Wann er zu Fahne geschworen	14. Om og hvorlænge han tilforn har Staaet i vor Tienste	Naar edsfæstet

For underofficerer fortsætter rubrikkerne derefter.			
15. Hvornår han er blevet udnævnt til Korporal furer eller sergent	15. Wann er jedesmahl, Corporal, Fourier, Oder Sergeant geworden	15. Om og hvilke fremmede magter Han tilforn har tient og hvorlænge	Naar stillet eller byttet Nummer
16. Hvornår, hvordan og hvorledes han igen er afgået fra kompagniet	16. Wann, wie und weswegen er von der Compagnie wieder abgegangen	16. Hvor og af hvem han er hvervet, Eller hvorledes han er kommen ved Compagniet	Naar Undercorporal
17. Hvor lang tid han har været i Vor Tjeneste	17. Wie lange er Uns der Zeit gedienet Gehabt	17. I hvilken Alder	Naar afgaaet. Overført til Forstærkningen
18. Hvilket nr. i betalings-rullen, han Sidst stod i	18. in welcher No. Der Zahl-Rolle derselbe Zuletzst gestanden	18. Naar han har aflagt Troskabs-Eed	Naar afgaaet. Tilfældig Anledning og Hvilken
For menige er de tilsvarende rubrikker.		19. Capitulationens Datum og Længde	Naar flyttet, overgaaet til forandret Stilling i Rullen
15. Tid og dato for hans kapitulation	15. Datum und Zeit seiner Capitulation	20 Hvor ofte og paa hvor lang Tid Han har recapituleret	Permission - og Indkaldelsesnr
16. Hvornår og i hvor lang tid han Rekapituleret	16 Wie oft, und wie lange er recapituleret	21 Naar han er bleven Corporal, Foureer Eller Sergeant	Vedtegning
17. Hvornår, hvordan og hvorhen han Igen er afgået fra kompagniet	17 Wahn, wie und weswegen er von der Compagnie wieder abgegangen	22 Naar og hvorledes han er afgaaet Fra Compagniet	
18. Hvor lang tid har han været i Vor Tjeneste	18 Wie lange er Uns der Zeit gedienet gehabt	23 Hvorlænge han den Tid har været I Vor Tieneste, og hvilket var hans Sidste Tal-no.	
19. Hvilket nr. i betalings-rullen, han Sidst stod i	19 In Welcher No. Der Zahl-Rolle derselbe zuletzst		

Hvordan finder man den rigtige stambog?

For at kunne bestille og benytte de militære stambøger er det nødvendigt at kende navnet på den pågældende militære enhed. I enhedens arkiv kan man så finde de pågældende stambøger fra de tidsrum, man søger. Hvis den pågældende er underofficer, og man ikke kender enhedens navn, kan der søges i følgende kartoteker, der refererer til stambøgerne, og som kan rekvireres til læsesalen:

Fodfolkets underofficerer og spillemænd

Rytteriets underofficerer

Artilleriets underofficerer

Raket-, Sappør- og Ingeniørkorpsets underofficerer

Kirurg, Feltskærere, Dyr læger, Kursmede

Feltpræster, Fanesmede m.fl.

Disse kartoteker omfatter som nævnt kun underofficerer og kan iøvrigt være ufuldstændige. De rekvireres til læsesalen ved henvendelse til det vagthavende personale. Efter 1788 kan de pågældende

findes i lægdsrullerne, der ofte vil henvise til hvilken militær enhed, den pågældende er blevet overført til. På grundlag af denne oplysning kan stambogen bestilles.

Sjællandske Dragoner Regiment. 1768.						
Nr.	Navnet der Recrouten.	Waterland	Religion.	Profession.	År og måned indskrives i	År og måned overføres
1.	Jens Hansen	Norwegen	Luth.	Handl.	Jan. 2. 1768	Jan. 2. 1768
2.	Hans Nielsen	Sve. Pommern	Luth.	Handl.	Jan. 2. 1768	Jan. 2. 1768
3.	Johann Hier. August Bergmann	Reichsburg	Luth.	Handl.	Jan. 2. 1768	Jan. 2. 1768
4.	Johann Hier. August	Copenhage	Luth.	Handl.	Jan. 2. 1768	Jan. 2. 1768
5.	Herrn. Helt	Reichsburg	Luth.	Handl.	Jan. 2. 1768	Jan. 2. 1768
6.	Johann Spielmann	alt. Pommern	Luth.	Handl.	Jan. 2. 1768	Jan. 2. 1768
7.	David Jensen	Copenhage	Luth.	Handl.	Jan. 2. 1768	Jan. 2. 1768

Hvordan finder man det rigtige navn på den militære enhed? ▲

De militære enheder i Danmark har gennem årene ændret navne bl.a. som følge af organisatoriske ændringer. Som fast regel vil de militære enheders arkiver derfor være betegnet ved det navn, som enheden har i dag, eller som det havde, da den pågældende enhed blev nedlagt. Det navn, der skal bestilles efter, uanset hvad den militære enhed hed på det tidspunkt, hvorfra man skal bruge en stambog, findes ved at gå ind på den såkaldte "navnekæde". Disse navnekæder henvises der til i en speciel registratur anbragt på læsesalen ved registraturerne over Forsvarets Arkiver og i den trykte vejledning og oversigt over Hærens Arkiv 1660-1980, udgivet 1984. Her slår man i indekset navnet på den konkrete militære enhed op og vil da blive henvist til det pågældende arkivs "bestillingsnavn".

Stambøgerne findes også på film ▲

De militære stambøger findes for hovedpartens vedkommende også på film anbragt på film læsesalen. Filmene dækker infanteriets og rytteriets stambøger i princippet i perioden 1747-1890, men der kan være huller i rækkerne. Flere personoversigter, der f.eks. har været anbragt i varia-grupper er blevet oversat under fotograferingen i 1950'erne. Hverken Artilleriets eller Ingeniørkorpsets stamlistes er filmet. Filmene har nr. FOARK 12.065-12.664 og 12.755-12.797. Der er på film læsesalen en særlig registratur over disse film, indrettet efter samme principper som gælder for de øvrige af Forsvarets arkiver.

RIGSARKIVET	Forbeholdt arkiver	BESTILLINGSSEDEL FOR ARKIVALIER
	Udlæsningsdato	Efternavn (Surname) - Fornavn (Christian name)
	Aflæsningsdato	(BLOKBOGSTAVES - BLOCKLETTERS)
		Dato: _____ Plads nr.: _____
BEMÆRK! Flere bd., pk. læg må kun rekvireres på samme seddel, når de er fortløbende.		
Arkivgruppe:	Sjællandske Infanteri -	
	regiment	
Titel på bd., pk. læg:	Stambog	
Proveniens nr.:	210.5	
År:	1790 - 1802	Nr.: G.7

Litteratur ▲

Hans Chr. Bjerg: "Til fædrelandets forsvar". Værnepligten i Danmark gennem tiderne. Værnepligtsstyrelsen 1991

V.A.Petersen (red.): Rigsarkivet og hjælpemidlerne til dets benyttelse III,1. Forsvarets Arkiver. Vejledning og oversigt. Hæren 1660-1980, Kbh. 1984

Hans Chr. Wolter: Hærens registrering af udskrevne og hvervede: Personalhistorisk Tidsskrift 107. Årg. 1987:1 pp. 1-22